

The scope of freedom of will in football employment contracts in the light of domestic and FIFA regulations

Mostafa Soleimani Babadi¹, Mohammad Sadeghi², Seyyed Mehdi Mirdadashi³

Abstract

Field and Aims: Freedom of will in football contracts is not absolute like other contracts of a special nature, and in addition to general restrictive rules, FIFA has also imposed restrictions on such contracts. Based on this, in this article, we will examine what is the position of the will of the parties in football employment contracts?

Method: The present research is written with a descriptive-analytical method.

Finding and Conclusion: The conditions foreseen in football contracts should not be considered merely a formality; Rather, these conditions are among the basic and fundamental conditions and the purpose of including them is to create a contractual balance without the interference of FIFA or the Football Federation. If the FIFA regulations contradict the mandatory rules of the country, the judge can refuse to implement them by referring to the mandatory rules or the laws related to public order. It is resolved in the special authority and basically such claims are not under the jurisdiction of public courts. The general approach is that any special rule or regulation cannot limit the will of the parties to the contract, and the principle of free will in football contracts should be observed by the parties as a fundamental principle, just like the general rules governing contracts; Therefore, the cases limiting the will of the parties in football contracts; FIFA's mandatory rules, country's mandatory rules and regulations and unilateral conditions are against contractual good faith.

Keywords: limits of freedom of will, federation regulations, FIFA regulations, football contracts, contractual freedom.

*Citation (APA): Soleimani Babadi, M., Sadeghi, M., Mirdadashi, S.M. (2023). The scope of freedom of will in football employment contracts in the light of domestic and FIFA regulations. *International Legal Research*, 16(61), 209-231.

https://alr.ctb.iau.ir/article_708268.html?lang=en

1. PhD Candidate in Private Law, Qom Branch, Islamic Azad University, Qom, Iran.

Email: mostafasoleymani28@gmail.

2. Assistant Professor of Hazrat Masoumeh University, Qom, Iran. (Author).

Email: msadeghi4817@yahoo.com

3. Associate Professor, Department of Law, Qom Branch, Islamic Azad University, Qom, Iran.

Email: sm.mirdadashi@iau.ac.ir

Introduction

Football contracts have different characteristics from other contracts; First, such contracts are basically inspired by transnational laws. Second, in some football contracts, the clubs apply their economic superiority over the provisions of the contract due to the special conditions they have with respect to some players and coaches, and economically exploit the parties who do not have enough experience and technical ability. Thirdly, today football is developing and is being noticed by the people as a special industry, and its financial turnover has grown significantly. Fourthly, FIFA, as a transnational institution, establishes regulations that require compliance with a large part of these regulations by the parties to the contract, but in practice, it is abundantly observed that the parties, when drafting the contract, put domestic regulations over FIFA regulations with the view that its provisions are complementary, they prefer.

In Iran and even in other countries, there has been no independent research on contractual freedom in football, and there are not enough resources about it. The available scientific sources never seriously state in what direction the FIFA regulations were written and what factors were effective in establishing the concepts and standards contained therein. It seems that a kind of simplification has been made in the available scientific sources, which does not give an accurate and correct view to the research regarding the will of the parties in football employment contracts. In other words, almost all the research conducted in Iran regarding football regulations and their general conditions have been according to the same regulations, so this research is the first analytical research work about the will of the parties and the principle of freedom of contract in football contracts.

In addition, the assumptions governing the existing research works are different from the point of view that the author of this treatise wishes to address. In general, the ruling opinion of the scientific circles of the country is affected by the one-dimensionality of the FIFA regulations regarding maintaining the independence of the FIFA institution. In other words, most of the past research works have assumed FIFA regulations as a whole. The hypothesis that is followed in this research is a new claim that is different from the assumptions governing the past research works. In this research, the aforementioned hypothesis will be challenged and the claim is followed that football regulations in general cannot limit the will of the parties; But some regulations will limit it.

Based on the above-mentioned necessities, the main question of this research will be whether the will of the parties regarding the determination of the territory of their rights and duties has a clear boundary? In response to the limited nature of this right, in addition to observing some considerations related to the general rules of contracts, it is also necessary to observe the provisions of FIFA. In order to address the mentioned question, it is necessary to answer several sub-questions, including what contracts are included in football employment contracts? To what extent is contractual freedom as the basis of contract rights in football contracts? Is this principle capable of creating a common point and securing the interests of the parties or not? What are the limits of the will of the parties in different aspects of a contract?

In this research, in order to answer the above questions, we try to follow a practical approach that takes into account the current needs of the football industry. For this reason, at the beginning, the definition of football contracts will be briefly discussed, and then the limits of freedom of will in concluding, determining the provisions and effects, determining the dispute resolution authority, determining the governing law, adjusting and making it impossible to implement football contracts will be examined.

Conclusion

Based on the international football system, the regulations of this institution, along with the regulations of the internal football federations of the member associations, govern the contractual relations of its members and must be complied with. As in FIFA

regulations, the will of the parties in "entering into an investment contract on the player under the title of ownership and influence of a third party", "terms and conditions of the contract such as subjecting the contract to a medical test and issuing a work permit", "adjusting or making it impossible the contract during the player's injury", "Determining the governing law and determining the competent authority if one of the parties is a foreigner" has not been fully accepted and on the other hand, FIFA regulations have not provided all the legal issues governing it. Therefore, it is necessary to refer to the general internal rules and regulations of the countries for drafting football employment contracts. The reason for this issue should be seen in the differentiation of the legal system of the FIFA member countries and FIFA is well aware of this issue that if it develops uniform rules regarding all football contracts, it will undoubtedly face problems in the implementation phase, because every country usually follows its accepted moral principles and customs and procedures that are specific to that country. Therefore, the parties should use their maximum efforts in the direction of good faith in the contract and refrain from including unilateral and unfair terms that disturb the contractual balance. Considering the supportive attitude of FIFA and the Football Federation towards players and coaches, it is more necessary to comply with this issue on the part of the clubs, who are usually economically the stronger side of the contract.

It seems that in the current situation and according to the needs of today's football and the necessities governing it, as well as the evaluation of the economic aspects of football contracts with regard to the establishment of justice and fairness in this area, the way should be paved for contractual freedom and the exercise of the sovereignty of the will of the parties, so that more capital can be attracted in this industry. It is also necessary that the principle of contractual freedom in football employment contracts, along with FIFA's restrictive regulations and domestic regulations, interact in the conclusion and implementation of said contracts in order to pave the way for clubs to invest, and football players and coaches. They can also conclude the contract in a way that fulfills their demands and prevents the abuse by the clubs.

قلمرو آزادی اراده در قراردادهای استخدامی فوتبال در پرتو مقررات داخلی و فیفا

مصطفی سلیمانی بآبادی^۱، محمد صادقی^۲، سید مهدی میرداداشی^۳

چکیده

زمینه و هدف: آزادی اراده در قراردادهای فوتبال به مانند دیگر قراردادهایی که ماهیت خاص دارد به صورت مطلق نیست و علاوه بر قواعد عام محدودکننده، فیفا نیز محدودیت‌های برای این گونه قراردادهای وضع کرده است. بر این اساس در این مقاله به بررسی این امر می‌پردازیم که اراده طرفین در قراردادهای استخدامی فوتبال از چه جایگاهی برخوردار است؟

روش: پژوهش حاضر با روش توصیفی-تحلیلی انجام شده است.

یافته‌ها و نتایج: شروط پیش‌بینی شده در قراردادهای فوتبالی را نباید صرفاً عملی تشریفاتی محسوب کرد؛ بلکه این شروط جزو شروط اساسی و بنیادین بوده و هدف از درج آن، ایجاد تعادل قراردادی بدون دخالت فیفا یا فدراسیون فوتبال است. در صورتی که مقررات فیفا با قواعد آمره کشور مخالفت پیدا نماید قاضی می‌تواند با استناد به قواعد آمره و یا قوانین مربوط به نظم عمومی از اجرای آن خودداری کند البته مشکل اصلی آنجاست که قراردادهای فوتبال از مکانیسم خود اجرایی برخوردار بوده و اختلافات حاصله مرتبط با آن در مرجع اختصاصی، حل و فصل می‌گردد و اصولاً این گونه دعاوی در صلاحیت محاکم عمومی نمی‌باشد. رویکرد کلی این است که هر قاعده یا مقرر خاص نتواند اراده طرفین قرارداد را محدود نماید و اصل حاکمیت اراده در قراردادهای فوتبال نیز به مانند قواعد عمومی حاکم بر قراردادهای از سوی طرفین به عنوان اصل بنیادین مرعی گردد؛ بنابراین، موارد محدودکننده اراده طرفین در قراردادهای فوتبال؛ قواعد امری فیفا، قواعد و مقررات آمره کشور و شروط یک طرفه برخلاف حسن نیت قراردادی می‌باشد.

کلیدواژه‌ها: حدود آزادی اراده، مقررات فدراسیون، مقررات فیفا، قرارداد فوتبالی، آزادی قراردادی.

* استناددهی (APA): سلیمانی بآبادی، مصطفی؛ صادقی، محمد؛ میرداداشی، سید مهدی. (۱۴۰۲). قلمرو آزادی اراده در قراردادهای استخدامی فوتبال در پرتو مقررات داخلی و فیفا. *تحقیقات حقوقی بین‌المللی*، ۱۶ (۶۱)، ۲۰۹-۲۳۱.

https://alr.ctb.iau.ir/article_708268.html

۱. دانشجوی دکتری حقوق خصوصی، واحد قم، دانشگاه آزاد اسلامی، قم، ایران.

رایانامه: mostafasoleymani28@gmail.com

۲. استادیار دانشگاه حضرت معصومه (س)، قم، ایران. (نویسنده مسئول). رایانامه: msadeghi4817@yahoo.com

۳. دانشیار گروه حقوق، واحد قم، دانشگاه آزاد اسلامی، قم، ایران. رایانامه: sm.mirdadashi@iau.ac.ir

مقدمه

قراردادهای فوتبال دارای ویژگی‌هایی ممتاز از دیگر قراردادهاست؛ نخست آنکه این گونه قراردادها اصولاً مفادشان از حقوق فراملی الهام می‌پذیرد. دوم آنکه در برخی از قراردادهای فوتبال، باشگاه‌ها به لحاظ شرایط ویژه‌ای که نسبت به بعضی از بازیکنان و مربیان دارند برتری اقتصادی خود را بر مفاد قرارداد اعمال می‌نمایند و طرف‌هایی را که از تجربه کافی و توان فنی برخوردار نبوده را مورد سوء استفاده اقتصادی قرار می‌دهند. سوم آنکه امروزه ورزش فوتبال در حال توسعه و به عنوان یک صنعت ویژه مورد توجه مردم قرار می‌گیرد و گردش مالی آن رشد قابل توجهی یافته است. چهارم آنکه فیفا به عنوان نهادی فراملی مقرراتی را وضع می‌نماید که رعایت بخش زیادی از این مقررات از سوی طرفین قرارداد الزامی است، اما در عمل به وفور مشاهده می‌شود که طرفین به هنگام تنظیم قرارداد، مقررات داخلی را بر مقررات فیفا با این دیدگاه که مقررات آن تکمیلی است، ترجیح می‌دهند.

در کشور ایران و حتی در دیگر کشورها تاکنون تحقیق مستقلی در خصوص آزادی قراردادی در ورزش فوتبال صورت نگرفته و منابع کافی پیرامون موضوع آن وجود ندارد. منابع علمی موجود هیچ‌گاه به‌طور جدی بیان نمی‌کند که مقررات فیفا در چه مسیری نوشته شده است و چه عواملی در بنیان گذاشتن مفاهیم و موازین مندرج در آن مؤثر بوده‌اند. به نظر می‌رسد که در منابع علمی موجود نوعی ساده‌سازی صورت گرفته که دیدگاه دقیق و صحیحی به تحقیق در خصوص اراده طرفین در قراردادهای استخدامی فوتبال نمی‌دهد. به دیگر سخن، تقریباً همه تحقیقات صورت گرفته در ایران پیرامون مقررات فوتبال و شرایط کلی آنها با توجه به همان مقررات بوده، لذا این پژوهش نخستین کار تحقیقاتی تحلیلی پیرامون اراده طرفین و اصل آزادی قراردادی در قراردادهای فوتبال است.

علاوه بر این، فرضیات حاکم بر کارهای تحقیقی موجود با دیدگاهی که نگارنده این رساله مایل است به آن پردازد متفاوت است. عموماً دیدگاه حاکم بر محافل علمی کشور متأثر از تک‌بعدی بودن مقررات فیفا در خصوص حفظ استقلال نهاد فیفا است. به عبارتی دیگر، اغلب کارهای پژوهشی گذشته، به عنوان یک کلیت مقررات فیفا را مفروض انگاشته‌اند. فرضیه‌ای که در این تحقیق دنبال می‌شود ادعای جدیدی بوده که با فرضیات حاکم بر کارهای پژوهشی گذشته متفاوت است. در این پژوهش فرضیه یاد شده به چالش کشیده خواهد شد و این ادعا دنبال می‌شود که مقررات فوتبال به صورت کلی نمی‌تواند اراده طرفین را محدود کند؛ بلکه برخی مقررات آن را محدود خواهد کرد.

بر اساس ضرورت‌های فوق‌الذکر سؤال اصلی این پژوهش پیرامون این خواهد بود که آیا اراده طرفین در خصوص تعیین قلمرو حقوق و تکالیف آنان مرز مشخصی دارد؟ در پاسخ به محدود

بودن این حق علاوه بر رعایت برخی ملاحظات مربوط به قواعد عمومی قراردادها، رعایت مقررات امری فیفا نیز ضروری است. برای پرداختن به پرسش مذکور لازم است به چند پرسش فرعی نیز پاسخ داده شود از جمله اینکه، قراردادهای استخدامی فوتبال شامل چه قراردادهایی می‌شود؟ آزادی قراردادی به عنوان بنیان حقوق قراردادها تا چه میزان در قراردادهای فوتبال بروز دارد؟ آیا این اصل توان ایجاد یک نقطه مشترک و تأمین منافع طرفین را دارد یا خیر؟ حدود اراده طرفین در جنبه‌های مختلف یک قرارداد چگونه است؟

در این پژوهش، به منظور پاسخ به پرسش‌های فوق سعی می‌شود رویکردی کاربردی دنبال شود که نیازهای روز صنعت فوتبال را نیز مورد توجه قرار دهد. به همین جهت در آغاز اجمالاً به تعریف قراردادهای فوتبالی پرداخته می‌شود و در ادامه حدود آزادی اراده در انعقاد، تعیین مفاد و آثار، تعیین مرجع حل اختلاف، تعیین قانون حاکم، تعدیل و غیرممکن شدن اجرای قراردادهای فوتبالی بررسی خواهد شد.

۱. قراردادهای استخدامی فوتبال

تاکنون به صورت دقیق و مجزا تعریفی از قراردادهای فوتبالی^۱ ارائه نشده است و تعاریفی که عمدتاً از قراردادهای ورزشی^۲ صورت گرفته است برای قراردادهای فوتبالی نیز به کار می‌رود (روبرت، ۲۰۱۲: ۵۸). این موضوع ریشه در تفکر اشخاصی دارد که وجود گرایشی به نام حقوق ورزشی یا حقوق فوتبال^۳ را انکار می‌کنند و بر این باورند که قواعد حاکم بر این رشته ماهیتی متفاوت با قواعد عام سایر حوزه‌های حقوق ندارد (روبرت، ۲۰۱۱: ۷).

به عقیده برخی «قرارداد ورزش فوتبال عقدی تشریفاتی است و در قرارداد ورزشی فوتبال کارفرما شخص حقوقی می‌باشد و هدف از قراردادهای ورزشی، تصویب قوانین و مقررات ورزشی می‌باشد» (سربها، ۱۳۹۹: ۵۸). همان‌گونه که واضح است این تعریف، مشخصات یک تعریف دقیق را ندارد و دارای اشکالات و ایرادات فراوانی است؛ زیرا که اولاً در تعریف مزبور به بیان برخی از اوصاف قرارداد ورزشی پرداخته شده است؛ آن هم اوصافی که محل مناقشه زیادی می‌باشد و با تردید جدی مواجه است. ثانیاً در قراردادهای ورزشی یا فوتبالی همیشه کارفرما شخص حقوقی نیست و ممکن است هر دو طرف قرارداد شخص حقوقی یا حقیقی باشند مثل قرارداد فی مابین دو باشگاه که هر دو شخص حقوقی هستند یا قرارداد ما بین ایجت و بازیکن که هر دو شخص حقیقی می‌باشند. در بادی امر آنچه از مقررات در حوزه فوتبال و به ویژه مقررات نقل و انتقالات و تعیین وضعیت بازیکنان فدراسیون فوتبال مصوب ۱۳۹۶ استنباط می‌گردد این

1. Football Contracts
2. Sport Contracts
3. Football Law

است که قراردادهای استخدامی فوتبالی به قراردادی اطلاق می‌گردد که تنها بین یک بازیکن و باشگاه منعقد گردد و تابع مقررات فدراسیون فوتبال باشد.

به موجب ماده یک این مقرر: «مقررات نقل و انتقالات و تعیین وضعیت بازیکنان، با رعایت الزامات مقرر در مقررات نقل و انتقالات و تعیین وضعیت بازیکنان فیفا با هدف تعیین وضعیت، چگونگی نقل و انتقالات بازیکنان در رده‌های سنی متفاوت و همین‌طور طرق مختلف خاتمه قرارداد و همچنین حل اختلاف و چگونگی تنبیه آنان در صورت عدم احترام به مقررات و عدم رعایت اصول حاکم بر روابط بین آنها و نیز با هدف یکسان‌سازی مقررات نقل و انتقالات بازیکنان در فوتبال کشور تدوین گردیده است». آنچه این ظن را قوی‌تر و تا حدودی در تعریف قرارداد فوتبالی چالش ایجاد می‌نماید؛ ضمیمه دوم همین مقرر می‌باشد که در ماده یک آن به صراحت «قرارداد سایر اشخاص به غیر از بازیکنان، اعم از مربیان و کادر پزشکی، سرپرستی، خدمات، مترجم، مدیر رسانه و سایر اعضای که مجاز هستند از روی نیمکت تیم خود را در زمین مسابقه همراهی نمایند تابع مقررات نقل و انتقالات بازیکنان نمی‌باشد و فقط قرارداد بازیکن تابع مقررات نقل و انتقالات می‌باشد».

واقعیت این است در دنیای فوتبال، بازیکن برجسته‌ترین و مهم‌ترین طرف یک قرارداد است و باشگاه‌ها و مربیان دارای نقشی فرعی‌تر نسبت به وی می‌باشند؛ به عبارتی دیگر، عوامل روی صحنه این نمایش بزرگ، بازیکنان هستند که برای گردش هماهنگ این مجموعه‌های عظیم باشگاهی باید به‌طور حرفه‌ای منضبط و دائم در اختیار باشگاه باشند. از طرفی دیگر، به دلیل دیدگاه حمایتی فیفا از بازیکن در وضع مقررات، در یک نگاه ساده و سنتی، قرارداد فوتبالی را می‌توان تنها بین باشگاه و بازیکن تعریف نمود، اما با نگاهی دقیق‌تر و با اندک مسامحه می‌توان قرارداد فوتبالی را بین اشخاصی که مستقیماً درگیر رشته فوتبال هستند مانند مربی، ایجنت^۱ و قرارداد بین باشگاه‌ها تسری داد، امری که با نگرش جدید فیفا نیز مطابقت دارد و در تغییرات سال ۲۰۲۱ میلادی، مربیان را به مانند بازیکنان مشمول مقررات تعیین وضعیت کرده و چتر حمایت را بر روی آنان نیز گسترانیده است؛^۲ هر چند مقررات داخلی در این باره تاکنون تغییراتی نداشته و خود را با مقررات روز فیفا هماهنگ نکرده است ولی مانع از آن نیست که بخشی از بازیگران مهم و مستقیم فوتبال را استثناء نمائیم. به جهت تقویت همین نگرش و مشکلاتی که در عمل برای ورزشکاران به وجود می‌آید، در سال ۱۳۹۷ فدراسیون فوتبال به تبعیت از فیفا در خصوص ایجنت‌ها با وضع «مقررات ناظر بر فعالیت واسطه‌ها و همکاری با آنها» سعی در تقویت و شمول این قراردادها به عنوان قراردادهای مستقیم فوتبال داشته و گام مهمی در این خصوص برداشته است.^۳

1. agent

2. FIFA LEGAL HANDBOOK, EDITION SEPTEMBER 2022

۳. مقررات جدید فیفا در خصوص ایجنت‌ها از اول اکتبر ۲۰۲۳ لازم‌الاجرا خواهد شد.

مطابق آنچه که گفته شد، قرارداد استخدامی فوتبال به قراردادی اطلاق می‌گردد که «متضمن یک فعالیت فوتبالی است یا ارتباط مستقیم با ورزش فوتبال دارد و در مقررات فوتبال شرایط و یا قواعد ویژه‌ای برای تعریف شده باشد». به عنوان مثال، قراردادهای بین باشگاه و بازیکن، باشگاه با مربیان قراردادی است که متضمن یک فعالیت فوتبالی می‌باشد و یا قرارداد بین واسطه و بازیکن متضمن یک فعالیت مختص فوتبال نیست و به دلالتی در معاملات شباهت ویژه‌ای دارد ولی ارتباط مستقیم با ورزش فوتبال دارد و فیفا شرایط ویژه‌ای برای آن‌ها در نظر گرفته است. به طریق اولی، قرارداد انتقال قرضی بازیکن بین دو باشگاه این قرارداد متضمن یک فعالیت فوتبالی نیست ولی چون ارتباط مستقیم با ورزش فوتبال دارد و درباره آن قانون‌گذاری شده است یک قرارداد فوتبالی می‌باشد؛ بنابراین، اگر قرارداد بین دو باشگاه جهت اجاره زمین باشد از شمول موضوع خارج است چراکه نه متضمن فعالیت فوتبالی است و نه ارتباط مستقیم با ورزش فوتبال دارد و نه در مقررات فوتبال به آن پرداخته شده است. این عقد در قانون مدنی تحت عنوان عقد اجاره آمده است و هیچ خصوصیتی ندارد تا در موقعی که بین دو باشگاه ورزشی منعقد می‌شود ماهیت جداگانه‌ای برای آن در نظر بگیریم. به دیگر سخن، این‌گونه قراردادها، قرارداد استخدامی در مفهوم مقررات نقل و انتقالات فدراسیون فوتبال نیستند و نوعی قرارداد فوتبالی در مفهوم اعم کلمه محسوب می‌شوند.

با توجه به آنچه گفته شد، علاوه بر قرارداد بین بازیکن و باشگاه که بارزترین نمونه قرارداد فوتبالی است، قرارداد بین باشگاه‌ها در خصوص انتقال بازیکن، قرارداد ایجنت با بازیکن یا باشگاه و قرارداد باشگاه با مربی را نیز می‌توان مستقیماً قرارداد فوتبالی تلقی کرد.

در این پژوهش حدود آزادی اراده در قراردادهای فوتبال در عناوین ذیل بررسی می‌گردد: حدود آزادی اراده مرحله اجرای قرارداد، حدود آزادی اراده در انعقاد قرارداد، حدود آزادی اراده در تعیین مفاد و آثار قرارداد، حدود آزادی اراده در تعیین مرجع حل اختلاف و حدود آزادی اراده در تعیین قانون حاکم بر قرارداد.

۲. حدود آزادی اراده در انعقاد قرارداد

جدای از قواعد عمومی که محدودیت‌هایی برای انعقاد قراردادها در نظر می‌گیرند، در قراردادهای فوتبالی نیز مقررات امری فیفا و فدراسیون محدودیت‌هایی برای انعقاد قرارداد تعیین می‌کنند. به عنوان مثال، به موجب بند ۴ ماده ۱۰ مقررات تعیین وضعیت فدراسیون فوتبال «باشگاهی که بازیکن را به صورت قرضی در اختیار گرفته است حق انتقال آن بازیکن به باشگاه سوم را بدون اجازه کتبی باشگاه قرض دهنده و بازیکن مربوطه را ندارد». درحالی که «طبق یک قاعده عمومی پذیرفته شده در همه نظام‌های حقوقی، اشخاص آزادند که با دیگران قرارداد منعقد نمایند یا نمایند و هیچ کس نمی‌تواند دیگری را مجبور به انعقاد قرارداد بکند یا اینکه دیگری را از انعقاد

قرارداد منع نماید» (بنابنت، ۲۰۲۱: ۹۵؛ چنده، ۲۰۲۲: ۱۹۵). این قاعده که از بدیهی ترین نتایج اصل آزادی قراردادی به شمار می رود حتی امروزه با وجود دخالت روزافزون دولت ها در امر قراردادها همچنان مصون مانده است» (امینی، ۱۳۹۰: ۱۳).

با این حال، در ورزش فوتبال، بازیکنان بسیار خاص هستند و ارزش آنها برای باشگاهها بسیار فراتر از ارزش کارگران عادی است، طبیعتاً باشگاهها باید خرید و نگهداری این بازیکنان را به عنوان دارایی بزرگ در رقابت با سایر باشگاهها در نظر بگیرند و شرایط ویژه ای برای آن مد نظر داشته باشند. فیفا به عنوان نهاد بالادستی نقش مهمی در تعیین شرایط انعقاد قرارداد را دارد و همیشه سعی بر آن دارد با تعیین قواعد و مقررات امری نقش خود را پررنگ نماید. به همین جهت در قراردادهای فوتبال به مانند دیگر موارد که از قوانین خاص تبعیت می کند آزادی اراده در انعقاد قرارداد، به صورت مطلق نیست و گاهی اراده طرفین شده محدود است. از جمله مواردی که اراده اشخاص در انعقاد قراردادهای فوتبال محدود شده است به موارد ذیل می توان اشاره کرد.

۲-۱. مالکیت شخص ثالث

یکی از محدودیت های قانونی که در انعقاد قراردادهای فوتبال وجود دارد «مالکیت شخص ثالث»^۱ موضوع ماده ۲۰ مقررات نقل و انتقالات فدراسیون فوتبال کشورمان است که اقتباسی از ماده ۱۸ مقررات نقل و انتقالات فیفا می باشد.

مالکیت شخص ثالث یا تی پی او شامل «یک سرمایه گذاری می شود که در ازای مالکیت درصدی از ارزش نقل و انتقالات یک بازیکن خاص، مبلغی را به یک باشگاه فوتبال در ارتباط با انتقال وی به باشگاه های دیگر و در زمانی که باشگاه معمولاً با کمبود نقدینگی مواجه بود، ارائه می کنند و هنگامی که بازیکن فروخته می شد مبلغ انتقال بین باشگاه و سرمایه گذار بر اساس توافق طرفین تقسیم می گردد» (مندونکا، ۲۰۱۸: ۴۱). مالکیت شخص ثالث تا زمانی که فیفا در سال ۲۰۱۴ آن را بر حقوق اقتصادی بازیکن ممنوع کرد «یک مدل مالی رایج بود که عمدتاً توسط باشگاه هایی استفاده می شد که بازوهای مالی محدودی در مقایسه باشگاه های ثروتمند داشتند و به ناچار می بایست برای رقابت، بر سرمایه گذاری خارجی تکیه می کردند» (ماربو، ۲۰۲۱: ۱۲).

مخالفین این مقرر معتقدند: «اگر باشگاهی تصمیم به انعقاد قرارداد با هر شخص ثالثی بگیرد استقلال کامل خود را برای انجام امور تجاری به کار گرفته است و تا زمانی که یک باشگاه موافقت می کند حقوق اقتصادی بازیکنان را با سرمایه گذاران به اشتراک بگذارد، فرض بر این است که این مدل بهتر منافع باشگاهها را بر آورده می کند؛ بنابراین هدف ادعایی حفظ استقلال بازیکنان و نقض آزادی های مالی اروپا غیر قابل توجیه است» (همان). در مقابل، فیفا به منظور توجیه ممنوعیت تی پی او معتقد است: «سرمایه گذاران از نظر قانونی، نهادهای غیرشفاهی هستند که در کنار دلایل

1. Third-party ownership

دیگر، امکان شناخت مالک ذی‌نفع حقوق اقتصادی بازیکنان تحت تی‌پی‌او را مختل می‌کند. (پیشین) مخالفین ضمن رد این ادعا معتقدند که ماده ۱۸ مقررهای با هدف محدود کردن آزادی قراردادهاست؛ زیرا «آزادی قراردادی یک حق اساسی است که یکی از ارکان اساسی سیستم حقوق سوئیس را تشکیل می‌دهد و می‌توان آن را به عنوان یک حق که شخص برای ایجاد و توسعه آزادانه روابط خود با دیگران و انجام کلیه اعمال قضایی که به نفع خود می‌داند تا زمانی که در حدود قانون باشد، تعریف کرد» (مندونکا، همان).

۲-۲. نفوذ شخص ثالث

تی‌پی‌آی یا نفوذ شخص ثالث^۱ فرآیندی است که به موجب آن قراردادی منعقد می‌شود و شخص ثالثی امکان نفوذ در امور استخدام و نقل و انتقالات بازیکن یا باشگاه را به دست می‌آورد. هدف فیفا از وضع قانون تی‌پی‌آی این است که هرگونه تصمیم‌گیری در مورد نقل و انتقالات و قراردادهای بازیکن، منحصراً توسط خود باشگاه‌ها و بازیکنان بدون مداخله شخص دیگری باشد. به عبارتی دیگر، «فیفا قصد داشت از طریق این ماده یکپارچگی فوتبال را بر اساس دو جنبه اساسی رابطه بین یک باشگاه و رابطه یک بازیکن حفظ کند و هر تصمیمی در مورد نقل و انتقالات صرفاً به منافع آنها محدود شود» (آندرو، ۲۰۰۷: ۲۴۸). به موجب رویه دیوان داوری ورزش نفوذ شخص ثالث عبارتست از «انتساب قرارداد به شخص ثالث از طریق توانایی تأثیرگذاری، تقویت برتری بر استقلال، خط‌مشی یا عملکرد تیم‌هاست در امور مربوط به استخدام و نقل و انتقالات بازیکنان؛ بنابراین، چنین ممنوعیتی تا حدی محتمل خواهد شد که قرارداد مذکور به شخص ثالث توانی واقعی برای ایجاد اثر، شرط یا تأثیرگذاری بر رفتار بازیکن یا باشگاه در استخدام بدهد».^۲

دخالت در قراردادهای فوتبال صرفاً محدود به این موارد نیست؛ واسطه‌ها از جمله اشخاصی هستند که در قراردادهای فوتبال دخالت مستقیم دارند و شاید در ماهیت تفاوتی با برخی سرمایه‌گذاران نداشته باشند ولی فیفا به دلیل منافع اقتصادی و برخی ملاحظات آنها را پذیرفته است؛ بنابراین، با وجود اینکه فیفا با وضع این ماده، استقلال تصمیم‌گیری برخی طرف‌های ضعیف را حفظ نموده ولی محدودیت‌های بزرگی را برای باشگاه‌ها نیز ایجاد کرده است. نتیجه این است که محدودیت‌های آزادی قراردادی در انعقاد قرارداد، محدودیت‌هایی می‌باشد که صراحتاً مقررات اعمال می‌کند و تفسیر بیش از حد موسع از ماده ۱۸ فیفا ممکن است با حق اساسی باشگاه‌ها برای انعقاد قراردادهایی که فکر می‌کنند به نفع خود می‌دانند ناسازگار باشد حتی اگر مستلزم کاهش اندکی استقلال آن باشد.

1. Third-party influence
2. Cas2017 /a/5463

۳. حدود آزادی اراده در تعیین مفاد و آثار قرارداد

همان گونه که اشخاص در انعقاد و یا عدم انعقاد قرارداد آزادی کامل دارند و «هرگاه تصمیم به انعقاد قرارداد با طرف منتخب خود می گیرند، آنها مفاد قرارداد خود را با توافق یکدیگر و به هر نحو که می خواهند تعیین می نمایند. اصل آزادی قراردادی بدون آزادی در تعیین مفاد قرارداد بی معنا است» (امینی و دیگران، ۱۳۹۰: ۱۸۹). با این حال مفاد و آثار قراردادها هیچ گاه به طور مطلق و بی قید و بند در اختیار اشخاص قرار نمی گیرد و قانون گذار و رویه قضایی عنداللزوم آزادی آنان را محدود می کند. مقصود از اصل آزادی اراده این است که «هر جا قانون حکم خاصی ندارد، اراده دو طرف قرارداد محترم باشد» (کاتوزیان، ۱۳۸۴: ۱۴۶). به عنوان مثال، در بند سه ماده یک مقررات تعیین وضعیت، یک بازیکن در طول یک فصل، حداکثر می تواند با سه باشگاه ثبت قرارداد نماید یا به موجب بند ۳ ماده ۱۹ مقررات نقل و انتقالات: «انعقاد قرارداد حرفه ای با مدت بیشتر از سه سال برای افراد زیر ۱۸ سال ممنوع است». در تمامی مثال های فوق مقررات الزامی فیفا، شرایط و آثار قرارداد را به طرفین تحمیل می نماید؛ بنابراین به نظر می رسد مقررات فیفا و فدراسیون فوتبال اراده طرفین در تعیین مفاد و آثار قراردادهای استخدامی را به دو شرط می پذیرد: اول اینکه مقررات امری آنان رعایت گردد و دوم اینکه اراده طرفین قرارداد اصول کلی حقوقی را نقض ننماید.

۳-۱. رعایت مقررات امری فیفا

در قسمت الف بند سه ماده یک مقررات تعیین وضعیت فیفا آمده است که «مقررات مشروحه زیر در سطح ملی لازم الاجرا هستند و باید بدون تغییر و تعدیل در قوانین و مقررات فدراسیون ها گنجانده شوند: مواد ۲ تا ۸، ۱۰، ۱۱ و ۱۲ مکرر، ۱۸ و ۱۸ مکرر و ۱۸ سه باره، ۱۹ و ۱۹ مکرر». افزون بر این، فیفا در بند «ب» ماده فوق درج برخی از اصول حقوقی را لازم دانسته که به نظر می رسد در زمره قواعد امری است. به موجب این بند «هر فدراسیونی باید ابزارهای مناسب برای حفظ ثبات قرارداد، انجام پرداخت ها بر اساس قوانین الزام آور ملی و توافقات حاصل شده از مذاکرات کار گروهی را در مقررات خود بگنجانند». یکی از مهم ترین مواردی که فدراسیون از طریق آن در مفاد قراردادهای فوتبالی دخالت می کند بند ۶ ماده ۱۹ مقررات نقل و انتقالات فدراسیون فوتبال است که به موجب آن «اعتبار یک قرارداد نمی تواند منوط به موفقیت در تست پزشکی یا اخذ پروانه کار باشد». رویه قضایی فدراسیون و فیفا توافق برخلاف این مقرر را باطل دانسته و در صورت عدم سلامت بازیکن نیز باشگاه محکوم به پرداخت مبلغ قرارداد است. به عنوان مثال، باشگاه تراکتورسازی تبریز قرارداد بازیکنی به نام کنستانت را به دلیل رد شدن در تست پزشکی فسخ می نماید. پس از شکایت بازیکن، باشگاه محکوم به پرداخت کل مبلغ قرارداد

می‌گردد؛^۱ به نظر می‌رسد از نظر فیفا سلامت بازیکن یک عامل اصلی در فرآیند جذب می‌باشد و باشگاهی که مایل به استخدام بازیکن فوتبال است قبل از عقد قرارداد با بازیکن باید دقت لازم را به خرج دهد و تمام معاینات پزشکی مربوطه را انجام دهد و به دلیل بیماری نمی‌توان قرارداد را فسخ کرد؛ زیرا که ماهیت این شروط کاملاً یک‌طرفه و برخلاف ثبات قراردادی است.^۲ لذا در مواردی که مقررات فوتبال قاعده امری وضع می‌نماید رعایت آن الزامی است و طرفین نمی‌توانند با توافق از آن سرپیچی نمایند.^۳

۲-۳. رعایت اصول کلی حقوق

آنچه از مقررات و رویه قضایی فیفا و فدراسیون فوتبال برداشت می‌شود، الزام طرفین بر رعایت اصول کلی حقوقی است که با حقوق بنیادین انسان سروکار دارد. شروط و تعهداتی که باعث نقض حقوق اساسی یک‌طرف گردد اصولاً در مراجع قضایی فیفا یا دیوان داور و ورزش مورد پذیرش قرار نمی‌گیرد. به نظر برخی از حقوقدانان تصمیمات مراجع قضایی فیفا بر اساس اصول حقوقی کار هستند، اما در برخی موارد این مراجع مبادرت به ایجاد حقوق خود می‌نمایند که می‌توان آن را لکس اسپورتیوا^۴ نامید (محمدی، ۱۳۹۷: ۱۹۵).

اصولی مانند اصل وفای به عهد، اصل حسن نیت، اصل رسیدگی منصفانه و حتی عدالت معاوضی از مواردی است که اگر در قراردادها پیش‌بینی هم نشده باشد رعایت آن الزامی است. به عنوان مثال، در قرارداد «مارک ویلموتس» سرمربی پیشین تیم ملی فوتبال ایران شرطی درج شده بود که «اگر سرمربی قرارداد را بر اساس یک دلیل موجه فسخ کند و این را ثابت کند واجد دریافت سه حقوق ماهیانه یا یک مبلغ مشخص می‌شود». داور پرونده در این خصوص به رویه اتاق حل اختلاف فیفا استناد می‌کند و شرط را به دلیل یک‌جانبه بودن مورد پذیرش قرار نمی‌دهد و فدراسیون را به کل مبلغ قرارداد محکوم می‌نماید؛ زیرا از نظر وی، شرط در صورتی معتبر است که دوطرفه و بر اساس حسن نیت باشد؛ اگر مربی قرارداد را با دلیل موجه فسخ بکند (مساوی است با فسخ غیر موجه فدراسیون) در این حالت فدراسیون ملزم به پرداخت سه حقوق ماهیانه فدراسیون است. در حالی که اگر سرمربی، قرارداد را بدون دلیل موجه فسخ کند می‌بایست کل ارزش قرارداد را به فدراسیون پرداخت نماید؛ بنابراین، این شرط به‌وضوح عدم تعادل حقوق و تکالیف طرفین را ایجاد می‌کند که بر اساس رویه قابل اعمال نمی‌باشد.^۵

1. Cas 2019/A/2053.
2. DRC 2006, NO. 1061118.

۳. رأی شماره ۷۶۹ سال ۱۳۹۸ کمیته وضعیت بازیکنان فدراسیون فوتبال

4. Lex Sportiva
5. REF20-00134.11 August 2020

۴. حدود آزادی اراده در تعیین مرجع حل اختلاف

رویه قضایی دادگاه‌های کشور در خصوص دعاوی فوتبالی متشتت است. شعبه ۲۵ دیوان عالی کشور در رأی شماره ۹۲۰۹۹۷۰۹۰۸۵۰۰۰۲۶ «رسیدگی به اختلافات و دعاوی مالی مربوط به ورزش فوتبال را در صلاحیت رکن قضایی فدراسیون فوتبال قرار داده و به صراحت ماده ۶۴ اساسنامه فدراسیون فوتبال جمهوری اسلامی ایران ... محاکم دادگستری صالح به رسیدگی به این دعاوی نیستند» (پژوهشگاه قوه قضائیه، ۱۳۹۴: ۵۵). در رأی دیگری، قضات شعبه ۵ دیوان عالی کشور معتقدند: دعاوی راجع به قراردادهای «ارتباطی به تخلفات ورزشی ندارد تا در کمیته انضباطی بررسی شود و ایفای تعهد دعوی ترافیعی بوده مستنداً به اصل ۱۵۹ قانون اساسی قابل رسیدگی در مراجع قضایی است و اصولاً اساسنامه نمی‌تواند ملاک صلاحیت مرجع شبه قضایی قرار گیرد» (همان).

مقررات فدراسیون جهانی فوتبال و فدراسیون فوتبال ایران اصولاً مراجعه به دادگاه‌های عمومی را نپذیرفته است. به موجب بند ۲ ماده ۵۸ اساسنامه فیفا «مراجعه به دادگاه‌های عادی ممنوع است مگر اینکه به طور خاص در مقررات فیفا پیش‌بینی شده باشد». به موجب بند ۳ این ماده «فدراسیون‌ها در اساسنامه خود ماده‌ای قید می‌کنند که ارجاع اختلافات در فدراسیون‌ها، لیگ‌ها و اعضای آن، باشگاه‌ها و اعضای باشگاه‌ها، بازیکنان و سایر مسئولان فدراسیون به دادگاه‌های عادی ممنوع است مگر اینکه مقررات فیفا یا مقررات قانونی الزام‌آور به طور خاص رجوع به دادگاه‌های عادی حقوقی را پیش‌بینی کرده باشد...».

در همین راستا، به موجب بند «ه» ماده ۶۹ اساسنامه فدراسیون فوتبال مصوب ۱۳۹۹، اعضای ملزم می‌باشند «اظهارنامه‌ای مبنی بر به رسمیت شناختن ارکان قضایی فدراسیون و به رسمیت شناختن دیوان داوری ورزش در لوزان، همچنان که در این اساسنامه تصریح شده است» به فدراسیون ارسال نمایند. با توجه به آنچه گفته شد طرفین ایرانی حق مراجعه به دادگاه‌های عمومی را ندارند ولی از آنجائی که به موجب اصل ۱۵۹ قانون اساسی ایران دادگستری مرجع عام رسیدگی به تظلمات است. در صورت مراجعه اشخاص یک دوگانگی به وجود خواهد آمد. ماده ۶۸ اساسنامه فدراسیون فوتبال ایران، مراجع فوتبالی را ملزم به رعایت قواعد آمره کشور می‌داند. در صورتی صلاحیت عام دادگاه‌ها را جز قواعد آمره بدانیم مراجعه به دادگاه مشکلی ایجاد نمی‌نماید و رأی صادره هیچ مشکل قانونی نمی‌تواند داشته باشد؛ زیرا دادگستری مرجع عام تظلمات است و فقط مراجعه‌کننده ممکن است با جرمه فیفا یا فدراسیون مواجه شود و یا حق استفاده از ضمانت اجراهای فوتبالی را از دست بدهد. به عنوان مثال، در دعوی باشگاه سیون^۱ به طرفیت بازیکن خود، فیفا این باشگاه را به دلیل مراجعه به دادگاه‌های عمومی جرمه نمود (مارکو، ۲۰۱۸: ۶۸).

1. FC Sion

مبنای رسیدگی فدراسیون فوتبال را می‌توان ناشی از اراده ضمنی طرفین قرارداد فوتبالی دانست که با ایجاد پیمان‌های خود این‌گونه وانمود می‌شود که مقررات خاص این رشته را پذیرفته‌اند. در صورتی که به‌وسیله شرط ضمن عقد، صلاحیت فدراسیون را بپذیرند اصولاً هیچ مشکلی ایجاد نمی‌گردد مگر در برخی دعاوی مانند ورشکستگی و یا انحلال باشگاه که به نظر می‌رسد توسط دادگاه‌های عمومی باید رسیدگی شود. در صورت وجود عنصر خارجی در این‌گونه قراردادها وضعیت متفاوت است. ماده ۲۶ مقررات تعیین وضعیت فدراسیون فوتبال، به‌صراحت مشخص کرده است فدراسیون فوتبال به اختلافات در بعد ملی رسیدگی می‌کند. علاوه بر این، به موجب ماده ۲۲ آئین‌نامه نقل و انتقالات و تعیین وضعیت فیفا، اختلافات فوتبالی در ابعاد بین‌المللی را در صلاحیت دیوان فوتبال است.^۱ رویه حاکم بر مقررات فیفا در این مورد امری است و حتی در صورت شرط صلاحیت فدراسیون ملی، مرجع صالح را اتاق حل اختلاف فیفا می‌داند. به نظر می‌رسد این رویه دو استثناء دارد: اول اینکه بازیکن، با توجه به شرط ضمن عقد، داوطلبانه در مرجع داخلی اقدام به طرح دعوی نموده و رأی قطعی صادر گردد که با عنایت به اقدام خود، فیفا ممانعتی برای این قضیه در نظر نگرفته است، دوم اینکه اتاق حل اختلاف ملی^۲ مطابق دستورالعمل شماره ۱۰۱۰ فیفا مورخ دسامبر ۲۰۰۵^۳ جهت رسیدگی تشکیل گردد که در این صورت نیز به توافق طرفین احترام گذاشته خواهد شد و مرجع داخلی می‌تواند به موضوع رسیدگی نماید.

به نظر نگارنده فیفا اصل آزادی قراردادی در تعیین مرجع صالح با وجود عنصر خارجی در قرارداد را تا جایی مورد پذیرش قرار می‌دهد که اولاً قواعد امری آن لحاظ گردد. عمده‌ترین مانع فیفا در این مورد، وجود تابعیت مشترک بین یکی از طرفین و مرجع رسیدگی کننده است که جهت جلوگیری از جانب‌داری به صورت قاعده امری در آمده است. ثانیاً اصل بی‌طرفی نیز کاملاً رعایت شود؛ بنابراین، در صورتی که شخص رأساً اقدام به طرح دعوا در کشور محل وقوع قرارداد ننماید و قوانینی که به جهت حمایت از وی تصویب شده است را به اختیار کنار بگذارد، مقررات فیفا یا فدراسیون منعی ندارد و دیگر مراجع که تحت مقررات وی تشکیل شده است می‌توانند به موضوع رسیدگی نمایند.

۵. حدود آزادی اراده در تعیین قانون حاکم

تعیین «قانون حاکم» در قراردادهای فوتبال از آن جهت اهمیت دارد که منبع مقررات آن فراملی است و ممکن است که طرفین بر قانون خاصی توافق کنند یا اینکه در مورد قانون حاکم بر قرارداد سکوت کنند یا چنانچه در فوتبال رایج است، طرفین هر دو تبعه کشور ایران باشند ولی بخواهند

۱. پرونده شماره ۹۹۱۸۴۳۹ کمیته تعیین وضعیت فدراسیون فوتبال ایران

2. National DRC

3. available at: www.goldengate-law.com

قانون دیگری را بر قرارداد خود حاکم کنند و یا اینکه یک عنصر خارجی در قرارداد فوتبال وجود داشته باشد و قانونی غیر از قانون کشور ایران بر آن حاکم شود؛ بنابراین در دو فرض به این موضوع خواهیم پرداخت.

۵-۱. تعیین قانون حاکم توسط طرفین ایرانی

تعیین قانون حاکم بر قرارداد از مسائل حقوق بین الملل خصوصی است و در حقوق داخلی سخنی از آن به میان نمی آید؛ اما همان گونه که در برخی از قراردادهای استخدامی فوتبال رایج می باشد ممکن است طرفین، قانونی غیر از قوانین کشور را به عنوان قانون حاکم انتخاب کنند. به عنوان مثال طرفین ایرانی توافق می نمایند که قانون حاکم بر قرارداد آنها مقررات فیفا باشد. در صورتی که اصل حاکمیت اراده را بپذیریم مرجع رسیدگی کننده می بایست به آن توافق احترام بگذارد و مطابق قانونی که طرفین تعیین نموده اند رسیدگی نماید. برخی معتقدند: «اگر طرفین، هر دو دارای تابعیت کشور محل تشکیل قرارداد باشند، توافق ایشان بر حاکمیت قانون دیگری که هیچ ارتباط با قرارداد آنها ندارد، معتبر نخواهد بود... این بی اعتباری توافق مزبور، سبب سلب اعتبار از قانون خواهد شد و راه را برای فرار از مقررات حاکم و سوء استفاده باز می کند» (شهیدی، ۱۳۷۶: ۶۱).

در توجیه این نظر آمده است: «مقررات ماده ۹۶۸ قانون مدنی بی تردید از مقررات آمره است و طرفین قرارداد، جز در صورتی که هر دو از اتباع بیگانه باشند نمی توانند قرارداد خود را که در ایران منعقد می کنند تابع قانون کشور دیگری قرار دهند؛ زیرا قانون گذار خود، موردی را که قانون حاکم به اراده طرفین تعیین می شود به عنوان یک استثنای بر قاعده کلی، منحصر به قراردادی کرده است طرفین آن بیگانه باشند». با این حال، برخی از حقوقدانان با آمره بودن ماده ۹۶۸ مخالفت کرده و راه حل را در تکمیلی بودن این ماده دانسته اند (جنیدی، ۱۳۷۶: ۲۸۰).

عده ای هیچ خصوصیتی بین قراردادهای داخلی و خارجی نمی بینند و به این نتیجه رسیده اند که «هرچند ماده ۹۶۸ را نمی توان به دلیل لفظی تکمیلی دانست ولی به دلیل عقلی و اصولی باید از قید اتباع خارجه الغای خصوصیت کرد و بر آن بود که دلیلی وجود ندارد که قراردادهای اتباع خارجه از حیث حاکمیت اراده با قراردادهای ایرانیان متفاوت باشد بنابراین قرارداد اصولاً تابع قانون محل وقوع عقد است مگر اینکه طرفین به نحو دیگری توافق کنند» (شریعت باقری، ۱۳۹۱: ۱۰۰).

به نظر می رسد می بایست به اراده طرفین در انتخاب قانون حاکم احترام گذاشت و بر این عقیده بود که طرفین آزادانه می توانند قواعد ملی یا فراملی را به عنوان قانون حاکم تعیین نمایند. عمده استدلال مخالفین در امری بودن ماده ۹۶۸ به جهت «دور زدن مقررات حاکم و سوء استفاده از آن» است. مسئله ای که در مورد قراردادهای فوتبال منتفی است؛ چراکه به لحاظ نوپا بودن مقررات ورزشی و خاصه فوتبالی، مقررات فیفا یا دیوان داوری ورزش کامل تر از مقررات داخلی است و این انتخاب می تواند به جهت کامل بودن مقررات باشد نه سوء استفاده از آن، مهم ترین اثر آن

جلوگیری از تفسیرهای قاضی در روبه‌رو شدن با مقرراتی است که در کشور حکمی درباره آن نیست یا حداقل با عرف خاص فوتبال مخالف است.

۵-۲. یکی از طرفین قرارداد خارجی باشد

در صورتی که یکی از طرفین قرارداد ایرانی باشد و حکم مقرر در ماده ۹۶۸ قانون مدنی را امری بدانیم می‌بایست قانون حاکم را قانون ایران تلقی کنیم. این استدلال که توسط طرفداران نظریه «محل تشکیل قرارداد، قانون اصلی حاکم بر قرارداد» است (همان) طرح شده، با استقبال زیادی مواجه نشده و مشکلاتی را در عمل ایجاد خواهد کرد. به نظر می‌رسد می‌بایست به اراده طرفین در خصوص قانون حاکم احترام گذاشت و هر قانونی که طرفین انتخاب می‌کنند حاکم بر قرارداد دانست. به دیگر سخن طرفین قرارداد فوتبالی می‌توانند به انتخاب خود قانون حاکم بر قرارداد را انتخاب کنند مشروط بر اینکه معیارهای استقلال و بی‌طرفی را داشته باشد. منظور از انتخاب قانون حاکم، مقررات مربوط به فوتبال است که ارتباط منطقی با موضوع اختلاف داشته باشد؛ چراکه هدف فیفا آن است که یک رویه واحد در فوتبال بین‌المللی ایجاد کند و از طریق یک سیستم یکسان مسئولیت اصلی را بر عهده باشگاه بگذارد و بر قوانین مختلف ملی که خلاف آن را تصریح می‌کند از بازیکنان بین‌المللی در مقابل باشگاه‌هایشان محافظت بیشتری نماید. این موضوع در پرونده شماره ۰۲۱۴۱۲۲۱ مورخ ۷ فوریه ۲۰۱۴ اتاق حل اختلاف فیفا به صراحت مشخص شده است. در آن دعوی یک بازیکن در نتیجه سانحه رانندگی فلج می‌گردد. پس از چند ماه، باشگاه به استناد مقررات ملی، به دلیل حادثه ناشی از تقصیر بازیکن منبعث از شرط ضمن عقد، قرارداد ایشان را به صورت یک طرفه فسخ می‌نماید. بازیکن بر اساس مقررات فیفا دعوی غرامت (خسارت) طرح نمود که اتاق در نهایت دلایل و مدارک استنادی باشگاه را نپذیرفت و معتقد بود مقررات ماده ۱۸ فیفا به وسیله شرط ضمن عقد یا استناد به قوانین ملی قابل حذف نیست (ماریو، همان: ۸).

در صورتی که طرفین در تعیین قانون حاکم سکوت کرده باشند وضعیت متفاوت است. به موجب ماده ۵ قانون مدنی کلیه سکنه ایران اعم از اتباع داخله و خارجه مطیع قوانین ایران خواهند بود مگر در مواردی که قانون استثناء کرده باشد. در مقررات فیفا در خصوص تعیین قانون حاکم در موارد سکوت طرفین قاعده‌ای وضع نشده است ولی با توجه به ماده یک مقررات تعیین وضعیت فیفا این مقررات می‌توان نتیجه گرفت که در صورت سکوت طرفین مقررات فیفا به عنوان قانون حاکم بر روابط طرفین حاکم است. در این ماده آمده است «این آئین‌نامه بین‌المللی و معرف قوانین الزام‌آور مربوط به وضعیت بازیکنان می‌باشد و شایسته است در فوتبال سازمان‌یافته و نقل و انتقال بین باشگاه‌های متعلق به فدراسیون‌های مختلف مشترک باشد». پذیرش این موضوع در صورتی قابل قبول است که مقررات فیفا کامل باشد و نیازی به تفسیر و یا رجوع به قاعده‌ای دیگر

نباشد ولی در عمل چنین نیست و مراجع حل اختلاف فیفا می‌بایست برای حل اختلاف به یک قانون مانند قانون کشور یکی از طرفین، محل انعقاد قرارداد، محل اجرای رأی داوری یا مقر داوری نیز رجوع کنند. رویه قضایی فیفا، در صورت سکوت طرفین، به سیستم تعارض قوانین مقر داوری، تمایل زیادی دارد. برخی در این باره معتقدند: «در مقررات دیوان داوری ورزش، این دیوان، اصل حاکمیت اراده را پذیرفته ولی در صورت سکوت طرفین قانون مقر داوری که همان کشور سوئیس است را قابل اعمال می‌داند. این در حالی است که برخی از عهدنامه‌های بین‌المللی از جمله مواد ۳ و ۴ عهدنامه ۱۹۸۰ رم با هماهنگی نمودن قواعد تعارض قوانین کشورهای عضو، گزینش تجمیعی قواعد تعارض قوانین را پذیرفته‌اند. منظور از این سیستم اتخاذ قانون حاکم این است که اگر قواعد تعارض قوانین به سمت یک قانون ملی معطوف باشند، داور اعلام می‌نماید که این قانون قابل اعمال خواهد بود» (ملیح‌زاده، ۱۳۹۸: ۷۹). واقعیت این است که تعیین یک ضابطه مشخص در این مورد بسیار دشوار است؛ زیرا از یک طرف قواعد فراملی بر موضوع حاکم است و از طرف دیگر نظم عمومی کشور و قواعد آمره مانعی جهت اجرای حکم می‌باشد و از سویی، قواعدی وضع شده بر مبنای حقوق یک کشور خاص نیست و بیشتر ناشی از عرف خاص و شرایط ویژه ورزش فوتبال است که در طول زمان ایجاد شده است. ولی نکته این است که آراء مراجع حل اختلاف ورزش (دیوان‌های فیفا و دیوان داوری ورزش) از مکانیسم خود اجرایی بهره‌مند است و توسط خود فیفا به اجرا گذارده می‌شود و در عمل با نظم عمومی کشورها مداخله ندارد مگر اینکه به دلایل ورشکستگی تیم‌ها، بازنشستگی بازیکن یا کار گزار رأی قابل اجرا نباشد و محکوم له، اجرای رأی صادره از مراجع فیفا را از طریق کنوانسیون شناسایی و اجرای آرای داوری خارجی درخواست کند که در این صورت دادگاه‌های داخلی می‌توانند با استناد به مقررات آمره و نظم عمومی، از اجرای رأی خودداری کنند.

۶. حدود اراده طرفین در تعدیل قراردادهای فوتبال

در جریان اجرای قرارداد ممکن است حوادثی رخ دهد و شرایطی را که به هنگام انعقاد قرارداد اساس توازن آن بوده است برهم بریزد و بدون آنکه طرف قرارداد در وقوع آن مانع نقشی داشته باشد اجرای قرارداد را برای متعهد دشوار نماید. قانون‌گذار در این خصوص قاعده‌ای وضع نکرده است. حقوقدانان برای جبران این نقیصه تعدیل قرارداد را پیش‌بینی نموده‌اند (صادقی مقدم، ۱۳۹۲، ۴۶). در قراردادهای فوتبال مانند دیگر قراردادها همان‌گونه که طرفین عقد را منعقد می‌کنند، می‌توانند شرایط تعدیل مورد نظر خود را نیز پیش‌بینی نمایند. همچنین ممکن است بر سر تعدیل آن شرطی درج نکرده یا به توافق نرسیده‌اند.

مقررات فدراسیون فوتبال در خصوص تعدیل قرارداد ساکت است. این سکوت مانع از آن نیست که طرفین در قراردادهای فوتبال نتوانند مانند دیگر قراردادها تعدیل را پیش‌بینی نمایند؛

اصولاً طرفین حق دارند چنین شرطی را در قرارداد درج نمایند. به‌رغم پذیرش اصل آزادی قراردادی گاهی دخالت فیفا یا فدراسیون فوتبال به عنوان نهاد بالادستی نیز به تغییر در مفاد و شرایط قرارداد منجر می‌شود و عملاً اجرای تعهدات طرفین را تحت تأثیر قرار می‌دهد. این امر عمدتاً ناشی از وضعیت‌های اضطراری، یک‌باره و ناگهانی است که عموماً خارج از اراده یا پیش‌بینی قبلی حاصل می‌شود. اینکه تغییرات حادث شده ناشی از تصمیمات و رفتارهای فیفا و یا فدراسیون آسیبی داشته و آثار آن بر توافقات موجود چگونه باشد محل بحث و بررسی است؛ آنچه در این نوشتار موضوع بحث می‌باشد حدود اراده طرفین در تعدیل قراردادهای استخدامی فوتبال می‌باشد. آیا در قراردادهای فوتبال حادثه‌ای را می‌توان سبب تغییر بنیادین اوضاع و احوال دانست و در نتیجه حکم به تعدیل قرارداد داد؟ از آنجائی که در مقررات فیفا پاسخی به این سؤال داده نشده؛ بسیار دشوار است که نظر واحدی در این خصوص ارائه داد. مستنبط از رویه قضایی فیفا و فدراسیون فوتبال می‌بایست با توجه به شرایط قراردادی و قواعد آمره در هر مورد، حکمی جداگانه صادر کرد و اصولاً جز در مواردی که فیفا به عنوان نهاد بالادستی دخالت می‌نماید شرط تعدیل قرارداد نباید اصول کلی حقوقی را نقض نماید و خارج از توازن قراردادی تعهدی برطرف دیگر تحمیل گردد.^۱ نکته حائز اهمیت آن است که با توجه به کوتاه بودن مدت قراردادهای فوتبال در عمل تعدیل قضایی قرارداد پیش نمی‌آید و تعدیل قانونی را (در صورتی که مقررات فیفا یا فدراسیون را با اغماض قانون قلمداد کنیم) نهادهای بالادستی فوتبال اصولاً به صورت پیشنهاد مطرح می‌نمایند. از جمله مواردی که می‌تواند سبب تعدیل قراردادهای فوتبال گردد، محرومیت موقت، مصدومیت موقت و غیبت است. هرچند اصل لزوم به همراه اصل آزادی قراردادی، مقتضی عدم دخالت مرجع رسیدگی‌کننده در قرارداد است و «این یک حقیقت است که تعدیل قرارداد گاهی انشای عقد برای طرفین است و این امر با اصل آزادی اراده معارض است» (یزدانیان، ۱۳۸۵: ۱۲۳)، اما به نظر می‌رسد به دلیل اینکه باشگاه‌ها معمولاً طرف برتر قرارداد از نظر اقتصادی هستند و گاه شروط گزافی را برطرف دیگر تحمیل می‌کنند آنها می‌بایست تعادل قراردادی را رعایت کنند و از تحمیل شروط یک طرفه و برخلاف حسن نیت امتناع نمایند؛ بنابراین «دو روز غیبت بازیکن از تمرین نمی‌تواند عذر موجهی برای باشگاه جهت خاتمه قرارداد یا جریمه خیلی سنگین باشد» (وکیل، ۱۴۰۱: ۹۶).

مثال دیگر تعدیل قرارداد در قراردادهای فوتبال، محرومیت موقت بازیکن است که باشگاه به صورت محدود حق استفاده از بازیکن یا مربی را از دست می‌دهد و ممکن است دچار ضرر گردد و در نتیجه تعادل قراردادی برهم بخورد. از آنجائی که در قراردادهای فوتبال مانند دیگر قراردادهای تجاری طرفین در پی کسب سود هستند می‌توانند هر شرطی را پیش‌بینی نمایند تا در

1. CAS 2021/A/7699

صورتی که طرف دیگر نتوانست به تعهد خود عمل نماید از حقوق وی کسر گردد. باید توجه داشت پیش‌بینی شروط محدودکننده که باعث تعدیل قرارداد می‌گردند قابل تسری به همه موارد محرومیت موقت نیست. بلکه شامل مواردی می‌گردد که بازیکن یا مربی بر اثر بی‌احتیاطی یا تقصیر باعث محرومیت خود گردد و گرنه شخصی که تلاش معمول و متعارف خود را می‌نماید و بر اثر سیر جاری امور در یکی خطای ورزشی یا متعارف محروم می‌گردد را نباید مقصر شمرد؛ بنابراین، در صورتی که بازیکن دویینگ کند یا با رفتار غیرورزشی و نامتعارف باعث محرومیت خود گردد یا به دلیل ارتکاب جرم عمدی توقیف گردد نمی‌تواند برای توجیه رفتار خود به دلیل یا قاعده دیگر استناد کند و چنین شروطی را یک‌طرفه بدانند؛ زیرا ایشان برخلاف حسن نیت قراردادی عمل نموده و با رفتار غیرحرفه‌ای ضمن خدشه به اعتبار باشگاه نتوانسته خدمات خود را مطابق قرارداد ارائه نماید.

همان‌گونه که برخی از حقوقدانان گفته‌اند: «حقوق قراردادها وسیله‌ای برای اعمال حق مالکیت مطلق افراد نیست بلکه وظیفه اجتماعی قرارداد تسهیل مبادلات منطقی و ایجاد توازن در منافع است» (همان). بنابراین «حتی اگر از منظر افوا بالعقود و حاکمیت اراده به عقد نگریسته شود اجرای قرارداد در مواردی که تعادل تعهدات طرفین در خلال اجرای آن به هم خورده است منطقی نیست» (زحیلی، ۱۴۰۹: ۳۰۳). بنابراین درج شروطی که باعث جلوگیری از برهم خوردن توازن قراردادی گردد با هیچ مشکلی مواجه نیست. منتها به دلیل عدم دخالت بازیکن در وقوع مصدومیت باید به طریقی این شروط پیش‌بینی گردد که باشگاه‌ها از برتری خود سوء استفاده نمایند و با تحمیل هر شرطی بازیکن را در شرایط دشوار قراردادی قرار ندهند؛ بنابراین، در صورتی که بازیکن در جریان تمرین یا مسابقه تیم دچار مصدومیت گردد شرط کاهش حقوق به نظر می‌رسد منصفانه نباشد ولی در زمانی که بازیکن توصیه‌های مربیان و یا کادر پزشکی را رعایت نکند و با بی‌احتیاطی باعث مصدومیت خود گردد و باشگاه به صورت موقت توان استفاده وی در بازی‌های مهم را از دست می‌دهد چرا نباید وی را مسئول قصور خود دانست؟ اتاق حل اختلاف فیفا در آرای مختلفی صرف مصدومیت بازیکن را دلیلی برای فسخ یا تعدیل قرارداد نمی‌داند؛ زیرا پذیرفتن این موضوع موازنه قراردادی را از بین می‌برد و باعث سوء استفاده طرف قوی از نظر اقتصادی می‌گردد.^۱ آنچه از نظر فدراسیون و فیفا می‌تواند مانع ایجاد کند درج شروط یک‌طرفه در قرارداد است که در مراجع قضایی فیفا و دیوان داوری ورزش با تأثر از اصول قراردادهای اروپایی^۲ ممنوع می‌باشد. کمیته وضعیت بازیکنان نیز در آراء مختلفی صرف ضعف فنی، مصدومیت یا محرومیت موقت بازیکن را دلیلی بر تعدیل قرارداد نمی‌داند و صرفاً زمانی آن

1. Bulletin TAS, CAS Bulletin. 2021. P. ۵۹
2. Principles of European Contract Law.

را قبول می‌نماید که وضعیت ایجاد شده توسط بازیکن عمدی بوده و تشریفات مقرر در آئین‌نامه انضباطی باشگاه برای کسر حقوق نیز رعایت شده باشد.^۱

۷. حدود اراده طرفین در صورت غیرممکن شدن اجرای قرارداد

در جریان اجرای قراردادهای فوتبال ممکن است حوادثی رخ دهد که مانع اجرای تعهدات بازیکن شود، بدون آنکه در وقوع آن نقشی داشته باشد به طریقی که دیگر نمی‌توان به حیات قرارداد معتقد بود. اصولاً در قراردادهای فوتبال وقوع جنگ، مصدومیت دائمی، نقص عضو، محرومیت دائمی و برخی موانع قانونی (عدم صدور ویزا) از جمله مواردی هستند که محل اختلاف فراوان است و می‌توانند باعث غیرممکن شدن اجرای قرارداد فوتبالی گردند.

در مقررات فوتبال اعم از داخلی و خارجی در خصوص فورس ماژور سکوت اختیار شده است و تنها در ماده ۲۷ مقررات وضعیت و نقل و انتقال بازیکنان فیفا مقرر شده است تصمیمات در خصوص موارد غیرمترقبه باید از سوی شورای فیفا اتخاذ شود. این شورا تاکنون در دو مورد وضعیت حادث شده را از موارد فورس ماژور دانسته است. نخست، ویروس کووید ۱۹ و دیگری جنگ اکراین و روسیه. با توجه به سکوت مقررات فیفا و فدراسیون فوتبال در تعیین مصادیق و موارد فورس ماژور مستنبط از برخی آراء دیوان داوری ورزش می‌بایست به قواعد عام رجوع کرد.^۲ اصولاً مراجع قضایی فیفا اراده طرفین را در صورت بروز فورس ماژور مورد احترام قرار می‌دهد^۳ مگر اینکه حکم خاصی در این باره وجود داشته باشد؛ مانند اینکه به علت عدم صدور ویزای کار یا صدور ویزای مسافرتی بازیکن یا مربی خارجی توسط دولت، اجرای قرارداد فوتبالی غیرممکن گردد؛ زیرا به موجب بند ۶ ماده ۱۹ مقررات نقل و انتقالات و تعیین وضعیت بازیکنان «قرارداد نمی‌تواند منوط به موفقیت در تست پزشکی و یا اخذ پروانه کار باشد»؛ و دیگری اینکه باشگاه با درج شرط یک‌طرفه برخلاف حسن نیت قراردادی عمل کرده باشد. به عنوان مثال در قرارداد شرط گردد در صورت مصدومیت دائمی بازیکن، باشگاه هیچ مسئولیتی بابت پرداخت حقوق قراردادی نداشته باشد. از نظر کمیته وضعیت بازیکنان، این شرط برای شخصی که تمام توان خود را به کار می‌گیرد عادلانه نیست و در صورت «مصدومیت بازیکن در جریان مسابقه یا تمرین و به‌طور کلی در زمانی که در خدمت تیم است می‌بایست باشگاه تا پایان مدت قرارداد به تعهدات مالی خود عمل نماید».^۴

۱. رای شماره ۳۱۰۷ سال ۱۴۰۱ - کلاس پرونده ۴۸۶۸۷۵ سال ۱۴۰۰ کمیته وضعیت بازیکنان.

2. Bulletin TAS, CAS Bulletin. 2023/01. Pp 5-13.

3. CAS 2021/A/7773

۴. رأی شماره ۷۶۹، سال ۱۳۹۹

بحث و نتیجه گیری

از نظر سازمان جهانی فوتبال، مقررات این نهاد به همراه مقررات فدراسیون‌های فوتبال داخلی کشورهای عضو، بر روابط قراردادی اعضای آن حاکم و لازم‌الاتباع است. آن گونه که در مقررات فیفا، اراده طرفین در «انعقاد قرارداد سرمایه‌گذاری بر روی بازیکن تحت عنوان مالکیت و نفوذ شخص ثالث»، «مفاد و شرایط قرارداد مانند منوط کردن قرارداد به تست پزشکی و صدور مجوز کار»، «تعدیل یا غیرممکن شدن قرارداد در دوران مصدومیت بازیکن»، «تعیین قانون حاکم و تعیین مرجع صالح رسیدگی در صورتی که یکی از طرفین خارجی باشد» به‌طور کامل مورد پذیرش قرار نگرفته و از سوی دیگر، مقررات فیفا نیز تمام مسائل حقوقی حاکم بر آن را پیش‌بینی نموده است، لذا رجوع به قواعد و مقررات عام داخلی کشورها جهت تدوین قراردادهای استخدامی فوتبال ضروری است. دلیل این موضوع را باید در تمایزبخشی نظام حقوقی کشورهای عضو فیفا دانست و فیفا به‌خوبی نسبت به این موضوع آگاه بوده و اشراف دارد که اگر قواعد متحدالشکلی را در خصوص تمامی قراردادهای فوتبال تدوین نماید بی‌شک در مرحله اجرا با مشکل روبه‌رو خواهد شد؛ زیرا هر کشوری معمولاً از اصول اخلاقی و عرف‌ها و رویه‌های پذیرفته‌شده خود که خاص آن کشور بوده، تبعیت می‌نماید؛ بنابراین طرفین می‌بایست حداکثر تلاش خود را در جهت حسن نیت قراردادی به کار گیرند و از درج شروط یک‌طرفه و ناعادلانه که موازنه قراردادی را برهم زند، خودداری کنند. با عنایت به نگاه حمایتی فیفا و فدراسیون فوتبال نسبت به بازیکنان و مربیان، رعایت این موضوع از طرف باشگاه‌ها که معمولاً از نظر اقتصادی طرف قوی قرارداد هستند بیشتر لازم است. به نظر می‌رسد در شرایط فعلی و با توجه به نیازهای روز فوتبال و ضرورت‌های حاکم بر آن و نیز ارزیابی جنبه‌های اقتصادی قراردادهای فوتبالی با عنایت به برقراری عدالت و انصاف در این حوزه می‌بایستی راه را بر آزادی قراردادی و اعمال حاکمیت اراده طرفین بیشتر از پیش باز کرد تا بتوان سرمایه‌گذاری بیشتری را در این صنعت جذب نمود. همچنین ضروری است اصل آزادی قراردادی در قراردادهای استخدامی فوتبال در کنار مقررات محدودکننده فیفا و مقررات داخلی به‌گونه‌ای در انعقاد و اجرای قراردادهای مزبور با هم تعامل داشته باشند تا راه را بر باشگاه‌ها جهت سرمایه‌گذاری فراهم سازند و بازیکنان و مربیان فوتبال نیز بتوانند قرارداد را به طریقی منعقد نمایند که خواسته‌های آنان تأمین و راه‌های سوء استفاده از سوی باشگاه‌ها بسته شود.

منابع

- اسمعیلی، حمیدرضا؛ ابهری، حمید؛ دنکوب، ابولفضل؛ آفایی بجستانی، مریم. (۱۳۹۹). محدودیت‌های آزادی قراردادی از حیث نحوه تشکیل قراردادها. *مطالعات فقه و حقوق اسلامی*، ۱۲(۲۲)، ۵۷-۸۰.
- امینی، منصور؛ صداقتی علی. (۱۳۹۰). قراردادهای اجباری. *تحقیقات حقوقی*، ۱۴(۵۵)، ۲۱۲-۱۹۹.
- جنیدی، لعیا. (۱۳۷۶). *قانون حاکم در داوری‌های تجاری بین‌المللی*. دادگستر.
- زحیلی، وهبه. (۱۴۰۹ هـ). *الفقه الاسلامی و ادلته*. چاپ سوم. دارالفکر.
- سربها، سید محمدجواد. (۱۳۹۹). کلیات قراردادهای فوتبال و مقایسه با عقود مشابه. *فقه حقوق و علوم جزا*، ۱۶(۱۶)، ۶۶-۵۴.
- شریعت باقری، محمدجواد. (۱۳۹۱). حاکمیت اراده بر قراردادهای بین‌المللی خصوصی. *دیدگاه‌های حقوق قضایی*، ۱۷(۵۸)، ۱۴۰-۹۷.
- شهیدی، مهدی. (۱۳۷۶). قانون حاکم بر قراردادهای بین‌المللی خصوصی. *تحقیقات حقوقی*، ۱(۱۲۲)، ۸۲-۵۰.
- کاتوزیان، ناصر. (۱۳۹۸). *دوره حقوق مدنی قواعد عمومی قراردادها*. جلد اول. گنج دانش.
- محمدی، مهرداد. (۱۳۹۷). *حقوق بین‌الملل ورزش*. خرسندی.
- مجموعه آرای قضایی شعب دیوان عالی کشور. (۱۳۹۴). *پژوهشگاه فقه قضائیه*.
- ملیح زاده، علی. (۱۳۹۸). *دادگاه داوری ورزش*. دادگستر.
- وکیل، امیرساعده. (۱۴۰۱). *حقوق جهانی فوتبال*. مجد.
- یزدانیان علیرضا. (۱۳۸۵). *تعدیل تعهدات قراردادی بر پایه اصول و قواعد حاکم بر فقه اسلامی*. مقالات و بررسی‌ها، ۹۲، ۱۴۰-۱۲۳.
- Pittman, A. T. & Spengler, J. O. & young, S. J. (2007). *Case studies in sport law*. 1 Editon, publisher Human Kinetics.
- Benabant, A. (2021). *Dorit des obligations*, 3 Edition, publisher LGDJ.
- Binder, J. & Findlay, M. (2008) The Effects of the Bosman Ruling on National and Club Teams in Europe, *Journal of sport Economics*, 13(2).
- Chénéde, F. & Lequette, Y. Simler, PH. (2022). *François Terré, Droit civil - Les obligations*. 13 édition, publisher Dalloz.
- Cognard, J. (2010) *contrat de travail dans le sport professionel*. *La revue regards sur le droit social*, 5(1), Juris Edition.
- de marco, q. N. (2018). *Football and the law*, 2 edition, London, Bloomsbury Publishing.
- *FIFA LEGAL HANDBOOK* (20203).
- flores chemor, M. (2021). Article 18bis of the regulations on the Status and Transfer of players. *legal journal of Humanities and Social Sciences Bansomdejchaopraya Rajabhat University*. 17(2).
- Flour, J. & Aubert, J. L. & Savaux, É. (2002). *Les obligations, L'acte juridique*. 2 edition. Publisher Colin & Delta.
- Hsi Sung, M. & Justicia, V. (2021). The Legal Certainty on Freedom of Foreign Football Player Transfer in Indonesia: Learning of Bosman Ruling Rizki Habibulah. *Varia Justicia*, 1(2).
- Mendonça, P. (2018). Third-party ownership prohibition in football and European Union fundamental freedoms. *The International Sports Law Journal*. 23(1-2).
- Siekmann, R. (2012). *Lex sportiva: What is sports law?*. 1 edition, publisher T.M.C Asser Press.
- Siekmann, R. (2011). What is sports law? Lex sportiva and lex ludica: a reassessment of content and terminology, at Erasmus University Rotterdam. *International Sports Law Journal*. 1(1-2).
- Schmidt, D. (2008). *The effects of the Bosman-case on the professional football leagues with special regard to the top-five leagues*. publisher Grin Verlag. University of Twente. The Netherlands.